

КОМУНІКАТИВНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕЧЕНЬ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ

Галина ТЕСЛІЦЬКА,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
g.teslitska@chnu.edu.ua

COMMUNICATIVE AND STYLISTIC POTENTIAL OF SENTENCES WITH HOMOGENEOUS PARTS

Halyna TESLITSKA,

Chernivtsi National University
named after Yuriy Fedkovych,
ORCID ID: 0000-0002-0705-228X.

Halyna Teslitska. Communicative and stylistic potential of sentences with homogeneous parts. The article presents an in-depth analysis of homogeneous sentence elements as a key means of complicating the syntactic structure of a simple sentence, with particular emphasis on their use in the poetic discourse of contemporary Ukrainian authors. The relevance of the topic arises from the growing scholarly interest in the functional and stylistic parameters of syntactic constructions, in line with modern linguistics' broader focus on the communicative and aesthetic functions of language. The research is grounded in the premise that formal coordination does not always coincide with logical-semantic coordination, which becomes evident in the internal hierarchy of homogeneous components, especially in texts with pronounced expressive load.

The multifunctionality of homogeneous sentence elements is examined, with particular attention to their capacity to create semantic perspective, convey psychological, intellectual, and emotional states of the speaker, and implement stylistic devices characteristic of poetic language. The article proposes a typology of stylistic functions of homogeneity, highlighting phenomena such as amplification, anaphora, gradation, parcelling, and syntactic parallelism. It explores the potential of homogeneous constructions to express dynamism, imagery, and economy of linguistic means while preserving semantic depth.

Special attention is paid to the pragmatic potential of sentences with homogeneous elements, which in poetic texts function as a tool for expressing the speaker's communicative intentions, actualizing evaluative meanings, and eliciting specific responses from the addressee. The analysis of examples from the works of contemporary authors (O. Kryshchop, T. Kvit, Anatoliy Anatoliy, B. Tomenchuk among others) reveals a high degree of individualization in the use of homogeneity, resulting in the formation of author-specific syntactic models that are both stylistically marked and pragmatically charged.

The study concludes that homogeneous sentence elements play a significant role in shaping the stylistic contour of the text, and that their investigation from a functional and pragmatic perspective opens up new avenues for analyzing syntactic structures in poetic discourse.

Keywords: complicated simple sentence, homogeneous sentence parts, coordinative syntactic relations, communicative and pragmatic potential, semantics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній граматичній теорії здійснено різноаспектне потрактування синтаксичних одиниць на підставі їхніх формально-синтаксичних, семантико-синтаксичних і функційно-стилістичних ознак. Особливо актуальною у сучасній лінгвістиці є проблема вивчення речень асиметричної структури, оскільки таким конструкціям властиве зміщення формального та семантичного планів.

Попри постійну увагу до проблеми ускладнення структури простого речення та його остаточної кваліфікації досі залишаються не розв'язаними окремі питання аналізу ускладнювальних компонентів, загалом потрактування простого ускладненого речення. Предметом аналізу мовознавців неодноразово була формально-граматична та семантико-синтаксична будова таких конструкцій, проте вивчення функційно-стилістичного потенціалу розкриває широкі можливості для сучасних досліджень. До засобів, що спроможні ускладнювати реченнєву структуру й семантику, уналежнено однорідні члени. Такі синтаксичні побудови визначають як сурядні ряди словоформ, адже вони поєднані сурядним зв'язком

і перебувають в тотожних синтаксичних відношеннях з одним із членів речення.

Актуальність дослідження однорідних членів речення у поетичному дискурсі полягає у комплексному аналізі категорії сурядності як функційно-категорійної ознаки мови, оскільки сурядний тип зв'язку є одним із основних, властивий синтаксичній системі української мови загалом та художньому стилю мови зокрема. Поетичний стиль мовлення того чи того автора оприявнює загальні риси категорії сурядності, наприклад, формально-граматичні показники її реалізації загалом не відрізняються від загальнономовних, однак мають власну специфіку з урахуванням індивідуально-авторських уподобань, ідіостилу письменника, зокрема щодо кількісного вияву рядів однорідних членів або частотності їхнього використання. Матеріал сучасних інтернет-поезій використовуємо для вияву загальнономовних та оказіональних рис сурядності, властивих майстрам поетичного слова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Питання ускладнення структури простого речення досі є дискусійним попри постійний інтерес до нього. Проблема формально-синтаксичних, семантичних

та комунікативних параметрів таких речень була предметом досліджень І. Вихованця¹, К. Городенської², Н. Гуйванюк³, А. Загнітка⁴, Н. Іваницької⁵, Л. Кадомцевої⁶, В. Кононенка⁷, І. Кучеренка⁸ тощо.

За твердженням К. Шульжука, будь-яке граматичне ускладнення відбувається через відношення субординації або координації. Зокрема, дієприкметникові, дієприслівникові, порівняльні звороти (відокремлені другорядні члени) мають здатність розширювати і ускладнювати структуру простого речення через субординацію (кожен компонент синтаксично підпорядкований певному членові основного речення). Ускладнення однорідними, пояснювальними чи уточнювальними членами речення ґрунтується на відношеннях координації⁹.

На зумовленості ускладнення і семантичними, і синтаксичними чинниками, а крім того – комунікативним потенціалом висловлення акцентував увагу І. Кучеренко, зауважуючи, що «текст, потік мовлення більшою мірою реалізують певну семантичну, лексико-граматичну, позиційну чи стилістичну мотивацію в тих чи тих формах однорідного ускладнення. Ускладнення структури основного речення однорідними членами залежить ще й від специфічних особливостей таких членів речення»¹⁰.

Комунікативно-стилістичний аспект дослідження категорії однорідності передбачає часткове нівелювання межі між однорідними й неоднорідними членами речення, до уваги беруть функціонально-синтаксичну спільність, тотожність морфологічних засобів вираження та відповідність внутрішньореченневих синтаксичних зв'язків.

При цьому проблемним залишається питання, яка однорідність є визначальною: синтаксична (структурна, морфологічна) чи семантична (логічна), оскільки вони не є тотожними, реалізація таких конструкцій у мовленні

вияскравлює наявність різноманітних розбіжностей, зумовлених активізацією тих чи інших фрагментів мови, інтенцією мовця, інформативністю, експресивністю. Наприклад, у реченні: *Він зробив обґрунтований, а тому справедливий висновок* другий однорідний член семантично підпорядкований першому, хоча у структурно-синтаксичному аспекті вони рівноправні. Функційно-семантичну нерівноправність визначає значно ширша семантика поняття *обґрунтований*, тоді як компонент *справедливий* уточнює його, слугує певним висновком. На думку Т. Радіонової, висновковість у таких структурах відображає їхню логіко-смыслову нерівноправність і репрезентує внутрішню формально не визначену підпорядкованість»¹¹.

Функційно-стилістичний аспект явища однорідності зумовлений його характеристикою як виразного стилістичного явища для актуалізації комунікативно значущої інформації, мовної економії, посилення експресивності та виразності висловлення (С. Алексєєва¹², С. Єрмоленко¹³, Н. Костусяк¹⁴). У цьому аспекті визначальною є спроможність відокремлених конструкцій «збагачувати глибинну структуру речення, створювати перспективу розгортання його семантики»¹⁵, розширювати речення додатковими логіко-синтаксичними значеннями, надавати простому ускладненому реченню певного стилістичного (функційного) забарвлення.

Мета статті полягає в комплексному аналізі семантико-синтаксичних параметрів однорідних членів у простому ускладненому реченні та визначенні функційно-стилістичного потенціалу таких конструкцій.

Виклад основного матеріалу. Функційний потенціал однорідних членів у поетичному тексті полягає у їхній здатності урізноманітнювати виразальні засоби мови, допомагати автору поетичного тексту стисло висловити свою думку та максимально

¹ Vykhoanets I. R. *Narysy z funktsionalnogo syntaksysu ukrainskoi movy: monohrafiia* [Essays on the functional syntax of the ukrainian language: monograph], K.: Nauk. dumka, 1992, 224 p. [in Ukrainian].

² Horodenska K. «Funktsionalno-katehoriina hramatyka ukrainskoi movy» [Functional-categorical grammar of the ukrainian language], *Informatsiini tekhnologii v osviti*, 2005, № 2, P. 92-97 [in Ukrainian].

³ Huivaniuk N. V. Do pytannia komunikatyvnoi paradyhmy rechennia [On the issue of the communicative paradigm of the sentence], *Movoznavstvo*, 2005, № 3-4, P. 148-155 [in Ukrainian].

⁴ Zahnitko A. P. *Teoriia suchasnoho syntaksysu: monohrafiia* [Modern syntax theory: monograph], Donetsk: DonNU, 2006, P. 378 [in Ukrainian].

⁵ Ivanytska N. L. *Narysy z syntaksysu ukrainskoi movy: monohrafiia* [Studies in Ukrainian syntax: monograph], Vinnytsia: VDPU im. M. Kotsiubynskoho, 2011, 183 p. [in Ukrainian].

⁶ Kadomtseva L. O. *Ukrainska mova: Syntaksys prostoho rechennia* [Ukrainian language: the syntax of the simple sentence], K.: Vyshcha shk., 1985, 126 p. [in Ukrainian].

⁷ Kononenko V. *Odnoridni chleny rechennia* [Homogeneous parts of the sentence], *Ukrainska mova: Entsyklopediia*, Vyd. 2-e, vypr., dop., Red. kol.: V. M. Rusanivskiyi (spivholova), O. O. Taranenko (spivholova), K.: Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 2004, 427 p. [in Ukrainian].

⁸ Kucherenko I. K. «Lohiko-hramatychna pryroda rechen z uzahalniuiuchymy slovamy pry odnoridnykh chlenakh» [The logical and grammatical nature of sentences with generalizing words before homogeneous parts], *Movoznavstvo*, 1977, № 6, P. 3-12 [in Ukrainian].

⁹ Shulzhuk K. F. *Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk* [Syntax of the Ukrainian language: textbook], K.: Akademiia, 2004, 410 p. [in Ukrainian].

¹⁰ Kucherenko I. K. *Lohiko-hramatychna pryroda rechen...*, op. cit., P. 5 [in Ukrainian].

¹¹ Radionova T. «Dyferentsiini oznaky aktsentualnoi nerivnopravnosti odnoridnykh chleniv rechennia» [Differentiating features of accentual inequality of homogeneous sentence elements], *Donetskyi visnyk Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, Donetsk, 2007, T. 16, P. 142-148 [in Ukrainian].

¹² Alekseeva S. H. «Osoblyvosti struktury dvoskladnykh rechen z odnoridnymi holovnymy chlenamy» [Peculiarities of the structure of two-component sentences with homogeneous principal parts], *Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy*, K., 2002, P. 135-141 [in Ukrainian].

¹³ Yermolenko S. Ya. «Aktualizatsiia» [Actualization], *Ukrainska mova: Entsyklopediia*, Vyd. 2-e, vypr., dop., Red. kol.: V. M. Rusanivskiyi (spivholova), O. O. Taranenko (spivholova), K.: Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 2004, P. 14 [in Ukrainian].

¹⁴ Kostusiak N. *Struktura mizhrivneykh katehori suchasnoi ukrainskoi movy: monohrafiia* [The structure of interlevel categories of modern ukrainian language: monograph], Luts: Volynskiyi nats. un-t, 2012, 452 p. [in Ukrainian].

¹⁵ Kutnia H. «Semantyko-syntaksychna katehoriia valentnosti v konteksti analizu predykativ» [The semantic-syntactic category of valency in the context of predicate analysis], *Visnyk Lvivskoho universytetu*, Lviv, 2009, Vyp. 46, Part. II, P. 12 [in Ukrainian].

повно описати предмет мовлення. Однорідні члени речення виконують чіткі семантико-прагматичні та стилістичні функції, оскільки є засобами уточнення та конкретизації інформації про предмет мовлення, експресивно забарвлюють речення, виражаючи комунікативні інтенції мовця.

Прості речення з однорідними членами в сучасній українській мають свою специфіку, оскільки виражають різнотипні семантико-синтаксичні відношення. Суб'єкт мовлення, зокрема в поетичному тексті, свідомо використовує такі речення для маркування додаткових синтаксичних відношень, а явище однорідності слугує різновидом вербальних засобів мовленнєвих актів, виконуючи комплекс завдань, основні з яких: 1) експліцитне виокремлення певних квантів інформації, на яких акцентована увага адресата; 2) реалізація комунікативно-прагматичної ціленастанови мовця; 3) стимулювання очікуваної реакції адресата¹⁶.

В українській лінгвістиці однорідні головні та другорядні члени речення переважно витлумачують як рівноправні, оскільки ця ознака є релевантною для встановлення однорідності або неоднорідності. Крім того, поняття «однорідність» у логіко-смісловому аспекті передбачає наявність семи рівнорядності та рівнозначності.

Наприклад, у реченні: *Можливо, колись ми усі повернемося із цієї війни: я, мій малий, цей котяра, що муркотить, мов арта, парамедички наші: подруга Лінза – з оком її скляним і подруга Камертонка зі слуховим апаратом (Дзвінка Торохтушко); підмети я, малий, котяра, парамедички виражають рівнорядність, адже виконують тотожні синтаксичні функції (однорідні підмети), пов'язані з одним спільним членом речення (присудком *повернемося*).*

Структура однорідних рядів, наявність чи відсутність у них інших поширювачів зумовлює ступінь цілісності компонентів однорідного ряду. Зокрема, найменш злитними є однорідні члени, що мають власні синтаксичні зв'язки, наприклад: *Золотоверхий бив себе у груди, записягався на густій крові, на простирадлах, ковдрах, вірив в чудо і зв'язки позривав голосові* (Т. Квітець). Більш цілісними є однорідні непоширені члени речення: *На ньому наставили міток метеори, страдчата, щезник, осинавець і злий скаменюшник* (Т. Квітець).

Функційний потенціал головних та другорядних однорідних членів неоднаковий, зокрема присудки чи головні члени односкладних речень, а також означення, що є засобами вираження предикативних й атрибутивних відношень, значно більше змінюють семантичну й граматичну структуру речення, модифікують або руйнують її, наприклад: *А відьмі так легко в житті залишатися чесною, дивитися прямо – і гордою бути, і вільною* (О. Криштопа); *Люта злива заливає водою із висоти сірий натовп і землю важку, журиливу* (Anatoliy Anatoliy); *Я постою на землі стражденній, злегка дикій, навіженій* (Т. Квітець). У таких конструкціях категорія однорідності є

центром побудови великих синтаксичних сполук, автори використовують стилістичний потенціал цих утворень для посилення емоційності та експресивності художнього мовлення, деталізуючи та семантично поглиблюючи висловлення: *Багром багряним місяць тягне тіні, мов душі з неба, навіжено, зло* (Anatoliy Anatoliy); *А ось ти – жилетка, невизначений номер, повія, сестра* (О. Криштопа); *Стоїш, не дихаєш в руїнах шука очима дім і двір* (О. Криштопа); *Панночко, їй Бо, в очах я Ваших бачу Україну, її безсмертну душу* (Т. Квітець).

З-поміж стилістичних засобів організації поетичного мовлення найчастотнішою і найпродуктивнішою є ампліфікація, тобто нанизування, нагромадження однотипних, близькозначних однорідних елементів (слів, словосполучень тощо), наприклад: *О небо, обійми кремезно мене ослаблу, руйнівну, з очима повними страждання, коли ця повня як жало, як гострий ніж, як розставання, як вовка хижого ікло біля яремних вен на шиї* (Т. Квітець); *Ми стоїмо поміж хаосу світла і тьми, часу і простору, віри у задуми Бога, вперто співаємо славі, молитви, псалми, трунок із вересу варим, п'ємо до знемоги* (Anatoliy Anatoliy).

Виокремлюємо різні типи стилістичної ампліфікації у поетичному тексті, зокрема:

1) однорідні несинонімічні члени речення, наприклад: *Щодня там проста чоловіча марудна робота: плювати крізь зуби піском після лютого бою, бридкими клубками липкого обсягненого слова, шматтями суглинка, вугіллям, брудною водою, руками тремтячими, смородом, згустками крові* (Anatoliy Anatoliy);

2) синонімічні мовні одиниці, як-от: *Падолист, красуне, листопад*, ну, куди тобі без черевичка? (Б. Томенчук); *Ви, шляхетна Панно, на вершині як еталон елітний, чар, як шик* (Т. Квітець);

3) антонімічні протиставлення, наприклад: *Йде добірний урожай чи у пекло, чи, можливо, в рай, чи до світла, чи у темніть ночі* (Anatoliy Anatoliy);

4) ампліфікація однотипових за формально-синтаксичними показниками одиниць (речень), наприклад: *Ось чашка кави, важка й важлива, наче грааль. Ось його годинник. Секундна стрілка, що рахує роки. Ось стіл між вами. І десять пальців між вами. І магістраль* (О. Криштопа).

Складні реченнєві утворення із обширним комплексом однорідних членів є виразним засобом стилістичної маркованості, оскільки інтенсифікують висловлення, наприклад: *Згадати нудотні думки про священні стигмати, знайти серед інших одне пошматоване тіло, стискати його фонтануючу рвану легеню, відчувати стікання життя до фатального дива, до всіх чорних дір, до обвуглених в'язів і кленів, до позасвіттів, всеочисної крайньої зливи* (Anatoliy Anatoliy).

Ампліфіковані синтаксичні конструкції містять експресивно марковані мовні одиниці, стилістично забарвлену лексику, що є засобом створення візуальних, звукових образів та смакових ефектів: *І тебе я так само*

¹⁶ Mezhev O. H. Typolohiia minimalnykh semantyko-syntaktychnykh odynits: monohrafiia [Typology of minimal semantic-syntactic units: monograph], Lutsk: Volynskiy nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2012, P. 256 [in Ukrainian].

крильми захищала б од вітру, так само відганяла б усяку журбу і долала б з тобою дороги, заздрість людську, пиху і злобу запихала б до сірої торби (Т. Квітець); Земля не ближче і не далі, то зваблює, то проганяє, то зачаровує, то гудить, колише ніжно, присипляє і підло будить (Anatoliy Anatoliy).

Ефективним стилістичним засобом характеристики різноманітних явищ природи, вияскравлення реакції людини на ті чи ті події, відтворення особливих вражень, інтенсивності почуттів та настроїв є використання у тексті однорідних та неоднорідних означень. Чітку функцію характеристики мають однорідні означення, часто відокремлені, в ролі епітетів, як-от: *І хай звучить закохано струна про всю любов – теперішню й минулу* (Б. Томенчук); *Я постою на землі страждений, злегка дикій, навіжений* (Т. Квітець); *Дивися, ця глибока й нова ріка остигає повільно* (Дзвінка Торохтушко).

За спостереженням С. Шабат-Савки, однорідні присудки «виконують орнаментальну функцію, розширюючи предикативний центр речення»¹⁷. Вартий уваги той факт, що сурядні ряди зазначеного типу автор поетичного тексту часто використовує для максимального увиразнення дії, формування своєрідних мінітекстів, напр.: *А іноді кидаю все на світі і на вокзал біжу, спішу, лечу* (О. Криштопа).

Однорідні присудки є типовим та найбільш частотним виявом синтаксичної категорії однорідності, оскільки фактично є трансформами складних речень. Такий процес відбувається для досягнення семантичної напруги у лінійно організованому мовленні. Визначальною при цьому є семантика дієслів, що утворюють однорідний ряд, наприклад: *Вони [хлопчики] завжди були для них гіршими, ніж сини їхніх подруг: віршики вчили не з першого разу, колядували мало, і, зрештою, залишалися кандидатами в майстри спорту* (О. Криштопа).

Використання однорідних присудків сприяє вираженню динамічності й напруги, надає мовленню яскравої емоційності, наприклад: *Сонцю б витерти вресит кров на своїх черевиках, віддати сусідам kota, впустити в легені простір* (О. Криштопа); *І Юрко обіймає землю, запліднюючи її холодне лоно, тре свої втомлені, наче повні піску, зіниці* (О. Криштопа).

За твердженням Л. Кадомцевої, однорідні присудки – це функційний різновид ускладнення речень в українській мові, що утворюють незамкнені (або відкриті) ряди¹⁸. У таких синтаксичних конструкціях члени однорідного ряду легко замінити дієприслівниковими зворотами, які увиразнять цілісність семантику речення, пор.: *А вас хоч колись любили, колишучи на руках?* (Anatoliy Anatoliy) / *А вас хоч колись любили і колисали на руках? Сонце давно попрощалося із кожним куцем на вулиці, зітхнуло полегшено, видавши кожній тварі по парі*

(О. Криштопа) / *Сонце давно попрощалося із кожним куцем на вулиці, зітхнуло полегшено, видало кожній тварі по парі.*

Функційний потенціал присудкової однорідності полягає в здатності до синтаксичного членування, при якому члени сурядного ряду можуть бути предикатом окремих «поділених» речень, наприклад: *Відвоюю у могили! Вирву з лап цапкої смерті! Витягну із круговерті виру, яру, пекла, раю* (Т. Квітець).

У художньому, особливо поетичному, мовленні однорідні присудки часто парцелюються для увиразнення образності, посилення експресивності висловлювання. Іноді у парцельованій частині повторюється присудок, вжитий в основному реченні, наприклад: *Вона листи посиляла далі. Щоразу посиляла і чекала відповіді. Чекала довго, вперто* (Т. Власова). У цьому реченні парцелят – це повтор присудка *посиляла* та однорідний присудок *чекала* із семантикою вказівки на наслідок дії. Значно частіше парцельовані присудкові компоненти – це лексично різні слова, наприклад: *А місяць тіні визволив з полону... Кує з них діамантову корону чи заплітає терен у вінок...* (Anatoliy Anatoliy); *О як він плакав! Груді збив і здряпає!* (Т. Квітець).

Пунктуаційні особливості речень з однорідними присудками зумовлені можливістю використання тире між такими членами, якщо другий має семантику причини, наслідку, узагальнення, уточнення чи пояснення, а також вказує на швидку зміну подій, наприклад: *Я, як та смола, чіпляюся за кожен тобі славень і йду навперекір, крушу стіну, а не діждавши голосу – вмовкаю* (Т. Квітець).

Отже, використання однорідних членів речення у поетичному тексті формує стилістичний надтекст, внаслідок чого може бути потрактоване як «фігурація синтаксису»¹⁹.

Функційний та стилістичний потенціал однорідних членів речення у поетичному тексті оприявнений тим, що такі конструкції:

а) є виразниками більшого динамізму, експресії, пор.: *Вбивати брата вашого мастак і навіть не вогнем, а лиш зубами* (Anatoliy Anatoliy);

б) кількісно та якісно збільшують зміст думки, напр.: *І варто йти крізь ніч до світла, до незакінчених історій про острів сонячного літа з піску незримих алегорій, до покаяння через втрати, від переродження до краю* (Anatoliy Anatoliy);

в) слугують засобом стилістичного акценту, виформовують явища милозвучності (емфазі, анафори), напр.: *Він обіймає тебе думками і щодня, як востаннє, іде на битву за ту єдину, за ту безмежну, за ту, яка для нього на першому місці* (О. Криштопа);

г) сприяють уникненню смислового надлишку, забезпечуючи тенденцію економії мовних засобів, пор.: *Тобі так страшно, що ви могли з ним тоді не зустрітися у тому невимовному жовтні й у тому*

¹⁷ Shabat-Savka S. T. Katehoriia komunikativnoi intentsii v ukrainskii movi: monohrafiia [The category of communicative intention in the ukrainian language: monograph], Chernivtsi: Bukrek, 2014, P. 261 [in Ukrainian].

¹⁸ Kadomtseva L. O. Ukrainska mova: Syntaksys prostoho rechennia ..., op. cit., P. 45 [in Ukrainian].

¹⁹ Fenko M. Ya. Funktsionalno-katehoriini parametry prykmetnyka ta pryslivnyka v semantiko-syntaksychnii strukturi rechennia [Functional-categorical parameters of the adjective and adverb in the semantic-syntactic structure of the sentence]: dys. na здобuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 Ukrainska mova, Lutsk, 2008, P. 107 [in Ukrainian].

прифронтовому **місті** (О. Криштопа); *Вірші шипами* мають **тату**, чорним по білому, **лінії, кола, відьму** ліворуч, праворуч **святу, терен** колючий віночком довкола, **браму** готичну, могильну **плиту**, вкриті понурими хмарами **поле** (Anatoliy Anatoliy);

г) є засобом творення іронічного ефекту в разі суперечної семантики між однорідними членами, репрезентуючи авторське негативне ставлення до зображуваного²⁰, напр.: *Таку красиву і невмиту тебе ніхто за стіл не кличе, не зове* (Н. Фурса);

д) інтелектуалізують мовлення або виражають вплив розмовного синтаксису, зокрема в поетичному тексті, напр.: *Та стоїть, мов кілок, ота ніч у вічності, та стримить як жало – у медах золотих, мною спитих жадібно на минулім тиждні* (Н. Фурса).

Стилістичний потенціал однорідних членів речення особливо виразний тоді, коли вони:

– виформовують у семантику градації: *Я збиралася виїхати із цього міста назавжди, повертала борги, закривала важливі питання, бронювала квитки на всі можливі поїзди і зустрічалася з рідними людьми востаннє*. (О. Криштопа); *Літо баби відмило, затерло чорні наслідки дивного бою* (Anatoliy Anatoliy);

– є виразними тропами, слугують засобами художньо-образного вислову; передусім це стосується епітетів, виражених прикметниками різних лексико-семантичних груп, та однорідних додатків: *Мільйони чоловіків накривають собою усіх своїх дружин, дітей і матерів* (Anatoliy Anatoliy); *Нехай блакить замалює зверхність і манірство, тюнінг, фешен й новомодність слів* (О. Криштопа).

Ускладнені однорідними членами речення у поетичному мовленні вживають для оформлення категоричності, рішучого твердження, неминучості тощо, наприклад: *Негода підіймає хвилі, катує тіло океану і наші долі вовкуваті патрає, шкрябає набіло – і безневинні, і закляті, аби боліло* (Anatoliy Anatoliy). Водночас прагматичний аналіз речень з однорідними членами доводить, що вони є виразним засобом мовної комунікації, оскільки містять компоненти раціональної, якісної та емоційної оцінки, як-от: *Ти трохи Байрон, трохи Архімед, а трохи й Бог: відомий й невідомий* (Т. Квітень); *І чайки пролітають низько, шматують, розрізають душі крильми, мов ненаситні боги, лишають виразки та рани* (Anatoliy Anatoliy).

Комунікативна спрямованість повідомлення, чинник адресата та мовця породжують прагматичний потенціал таких конструкцій, виформовують способи їхньої реалізації у різних типах мовленнєвих актів, наприклад: *Знаєте, личить вам все, що навколо, смислу вчорашнього завтрашній зміст, сонце, що трохи чомусь охолело, шелесту шелест, літаючий лист, погляд не зверхній і горда постава, оплески, успіхи, сльози невдач* (Б. Томенчук); *Біля судинних багрянних мереж серце знеможене затріпотіло тихо, налякано, шелестом слів, голосно, виклично, подзвоном, лунко,*

в місці для сонних розмірених днів, для самозречення чи порятунку, демонів, духів, блаженних, богів, кулі сліпої або поцілунку (Anatoliy Anatoliy).

Речення із парцельованими однорідними членами виконують функції денотативної та кваліфікаційної оцінки, напр.: *Зустрілася любов. Велика? Вірна? Мила...* (Т. Власова). Бінарність функції парцельованих компонентів у таких реченнях зумовлена їхньою специфікою – здатністю вказувати на ознаку, якість предмета чи події та спроможністю виражати прагматичну оцінку, актуалізувати оцінний компонент прагматичної структури речення, напр.: *Тут дочекався хтось мене в п'ятні. І обійняв мене. І зрозумів* (О. Криштопа). Здійснюючи вплив на почуття адресата у поетичному тексті, автор прагне передати духовні, психоемоційні й інтелектуальні особливості зображуваного.

Отож аналіз однорідних членів речення в аспекті теорії вербальної комунікації (мовленнєвої діяльності) свідчить про прогнозований вплив суб'єкта мовлення (автора поетичного тексту) на адресата.

Висновки і перспективи подальших розвідок.

Отже, однорідні члени в поетичних текстах соцмереж функціують як засоби урізноманітнення та посилення виразності мовлення, допомагають суб'єкту у мінімальному контексті стисло репрезентувати власну думку, якомога повніше описуючи предмет мовлення. Ці синтаксичні комплекси мають чіткі семантико-прагматичні та стилістичні функції, зокрема уточнюють та конкретизують інформацію про предмет мовлення, надають реченню експресивного забарвлення.

Стилістичний потенціал однорідних членів речення має виразні риси індивідуальності, оскільки через побудову таких конструкцій відбувається певна економія висловлювання, скорочується його обсяг зі збереженням семантичної глибини. Використання у поетичному тексті речень з однорідними членами зумовлює збагачення загальної синтаксичної синоніміки мовлення, розширення виражальних засобів і форм, посилення комунікативної гармонії сказаного.

Галина Тесліцька – кандидат філологічних наук, доцент, асистент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор понад 45 наукових праць. Коло наукових інтересів: семантичний синтаксис, комунікативна граматики, лінгводидактика.

Halyna Teslitska – PhD of Philology, Associate Professor, Assistant of Modern Ukrainian Language of Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych. There are 45 scientific publications. Research interests: semantic syntax, communicative syntax, language didactics.

Received: 5.05.2025

Advance Access Published: June, 2025

© H. Teslitska, 2025

²⁰ Khrystianinova R. O. Skladnopidriadni rechennia v suchasni ukrainii literaturnii movi: monohrafiia [Complex-subordinate sentences in contemporary ukrainian literary language: monograph], K.: Instytut ukrainskoi movy; Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 2012, 368 p. [in Ukrainian].